

आजारी लघुउद्योगांची कारणे

प्रा. दीपक ताटपुजे

समक्ष लघुउद्योगाची उभारणी करण्यापूर्वी उद्योजकाने आजारी कोणकोणत्या कारणांमुळे पडतात? तसेच आजारी उद्योगांचे एकूण प्रमाण काय आहे? आणि त्यामागील महत्वाच्या अडचणी यांचा अभ्यास करणे आवश्यक आहे. या अभ्यासासाठी माहिती देण्याचे या लेखाचे प्रयोजन

आपल्या राज्यात १९९७ अखेर २,०३,८८२ एवढ्या लघु-उद्योगांची नोंदणी झालेली आहे. या लघुउद्योगांपैकी २०,१०० एवढे आजारी लघुउद्योग आहेत. म्हणजेच आजारी लघुउद्योगांचे प्रमाण एकूण लघुउद्योगांच्या ९.८६ टक्के एवढे आहे. लघुउद्योगांचे महाराष्ट्रातील एकूण स्वरूप पहाता या उद्योगांना अनेक अडचणींना तोंड देत समक्षपणे खुल्या स्पर्धेत उभे रहावे लागते. यामध्ये प्रामुख्याने खालील महत्वाच्या अडचणींचा विचार उद्योजकाने करणे गरजेचे आहे.

१. कमी प्रमाणातील खेळते भांडवल
२. विविध मुदतीसाठी आवश्यक असणाऱ्या कर्जाची अनुउपलब्धता योग्य प्रमाणातील
३. विद्युतशक्तीची अनुउपलब्धता
४. कालबाह्य तंत्रज्ञानाचा वापर
५. उधार उद्योग-व्यापार

या अडचणी पार करण्यासाठी लघुउद्योजकाने उपलब्ध साधन संपत्ती, योजना, सोई-सुविधा यांचा योग्य वेळी आणि योग्य प्रकारे वापर करणे आवश्यक आहे.

सर्वसाधारणपणे लघुउद्योजक त्याच्या स्वतःकडे उपलब्ध असणारा बचतीचा पैसा हा उद्योगासाठी जमिन, यंत्रसामुग्रीसाठी कमी पडणारी रक्कम आदी कायम भांडवलामध्ये गुंतवून लघुउद्योगासाठी पायाभूत सुविधांची निर्मिती करतो. उद्योगासाठी लागणारा कच्चा माल, रोजगार, दुरूस्ती-देखभाल, उर्जा आदींसाठी योग्य त्या प्रमाणात उपलब्ध होत नाही. अशा परीस्थितीमध्ये बंद पडणारऱ्या उद्योगांचे प्रमाण ३४.७ टक्के आहे. यामधून मार्ग काढण्यासाठी रिझर्व्ह बँकेने एकूण उलाढालीच्या किमान २० टक्के रक्कम लघुउद्योगांना खेळत्या भांडवलासाठी बँकांनी द्यावेत अशी मार्गदर्शक तत्वे स्विकारली आहेत. याचा आधार उद्योजकांनी या अडचणीवर मात करण्यासाठी करावा. त्याचप्रमाणे उपलब्ध कच्च्या मालाच्या किमतीच्या ८० टक्के पतपुरवठा करण्याची मुभाही बँकांना देण्यात आली आहे.

लघुउद्योगांना त्यांच्या विकासासाठी अथवा व्यवसाय वृद्धीसाठी विविध कालावधीसाठी आवश्यक असणारी कर्जे (टर्म लोन्स) उपलब्ध व्हावीत या दृष्टीने सिकॉम आणि महाराष्ट्र राज्य वित्तीय महामंडळ यांनी उपकरण व्यवसायासाठी कर्ज आदी - योजना अधिक सुलभ आणि पारदर्शी केलेल्या आहेत.

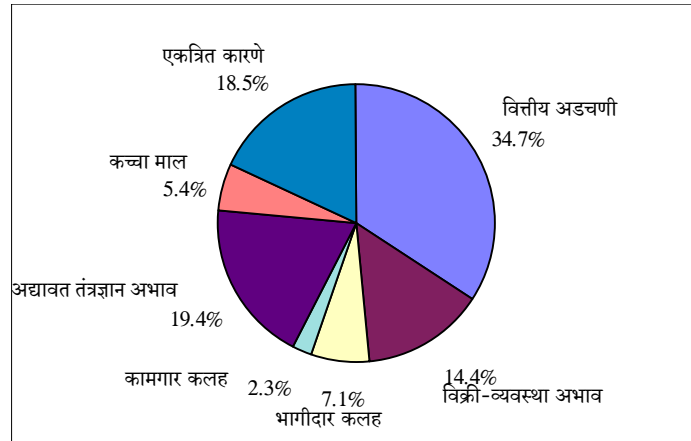
कालबाह्य तंत्रज्ञानाचा लघुउद्योगातील पारंपारीक वापर ही फार मोठी समस्या लघुउद्योगांना भेडसावत आहे. यामुळे उत्पादनाची गुणवत्ता, किंमत ही बाजारपेठेतील खुल्या स्पर्धेत टिकू शकत नाही. त्यामुळे लघुउद्योग आजारी होण्याचे प्रमाण हे १९.४ टक्के एवढे आहे. या अडचणीवर मात करण्यासाठी “इंडस्ट्रिअल स्टॅंडर्ड्स ब्युरो” या संस्थेला विशेष वित्तसहाय्य सरकारने नवव्या पंचवार्षिक नियोजनात दिलेले आहे. त्यामुळे या संस्थेच्या सेवा-सहाय्याने लघुउद्योग तंत्रज्ञान अद्ययावत करू शकतील तसेच सिडबीच्या (स्मॉल स्केल इंडस्ट्रिज डेव्हलपमेंट बँक ऑफ इंडिया) “टेक्नॉलॉजी डेव्हलपमेंट आणि मॉडर्नायझेशन फंड” या योजने अंतर्गत २५ टक्के तसेच कमी व्याजामध्ये अर्थसहाय्य उपलब्ध होते त्यामुळे पारंपारीक उद्योगांमध्ये अद्ययावत तंत्रज्ञानाचा वापर उद्योगांनी करणे आवश्यक आहे. त्याचप्रमाणे उद्योग मंत्रालयांतर्गत विविध अद्ययावत तंत्रज्ञानाच्या प्रशिक्षणासाठी विशिष्ट अर्थसहाय्याची तरतूद लघुउद्योगांकरीता करण्यात आलेली आहे.

कच्चा मालाची अनुउपलब्धता या कारणामुळे आजारी पडणाऱ्या उद्योगांचे प्रमाण ५.४ टक्के आहे तर विक्री-जाळे अथवा विक्री-व्यवस्थेचा अभाव यामुळे बंद पडणाऱ्या लघुउद्योगांचे प्रमाण १४.४ टक्के आहे. या अडचणींवर मात करण्यासाठी या संबंधी सल्ला, सहाय्य देण्यासाठी “महाराष्ट्र स्मॉल स्केल इंडस्ट्रिज डेव्हलपमेंट कॉर्पोरेशन लि.” ही संस्था कार्यरत असून कच्चा-माल पुरवठा सहाय्य, लघुउद्योगांचे उत्पादन विक्री व्यवस्था, उत्पादनांची निर्यात, माल साठवणीसाठी अद्ययावत भंडारगृहे, प्रदर्शनातील सहभागासाठी लघु-उद्योगांना सवलत सहाय्य आदी सेवा-सहाय्य ही संस्था राज्यात देत आहे.

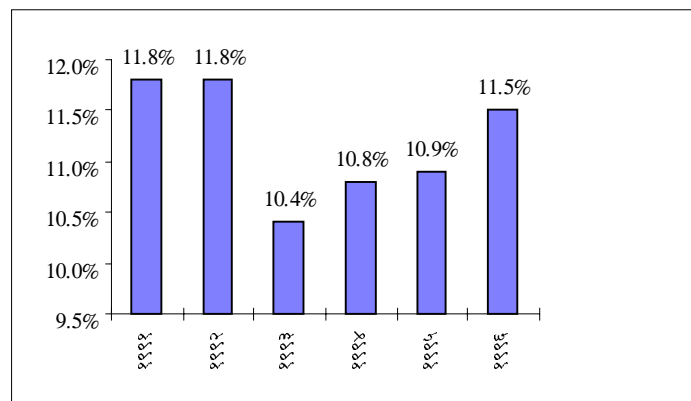
आजारी लघुउद्योगांच्या या कारणांबरोबरच भागीदारांमधील कलहांमुळे बंद पडणाऱ्या उद्योगांचे प्रमाण ७.१ टक्के तयार कामगार वर्ग उपलब्ध नसणे किंवा कामगार कलहांमुळे बंद पडणाऱ्या लघुउद्योगांचे प्रमाण हे २.३ टक्के एवढे आहे. तसेच वरील विविध कारणांमुळे अथवा दोन किंवा अधिक कारणांमुळेही उद्योग बंद पडण्याचे प्रमाण हे १८.५ टक्के एवढे जास्त आहे.

लघुउद्योगांमधील व्यापार आणि त्यांचे स्वरूप यावरूनही लघुउद्योगांची देणी पूर्ण करू न शकल्याने आजारी उद्योगांचे सरासरी प्रमाण १०.८ आहे. पूर्णतः समक्षपणे उभा राहू शकणारेही उद्योग औद्योगिक मंदी अथवा अशाच प्रकारच्या अनैसर्गिक कारणांमुळे बंद पडले त्यांचे ही सरासणी प्रमाण हे ७.९ टक्के एवढे आहे.

नवउद्योजकास उद्योग हे कोणकोणत्या कारणांमुळे बंद पडतात आणि त्यावर उपाययोजना करण्यासाठी कोणत्या संधी उपलब्ध आहेत. याची प्राथमिक माहिती या लेखात देण्याचा प्रयत्न केला आहे. अशा प्रकारची माहिती त्यांना नक्कीच उपयोगी पडेल असा विश्वास वाटतो.



आजारी उद्योगांचे प्रमाण



वित्तीय देण्यांमुळे आजारी उद्योग प्रमाण